

מדינת ישראל

סוג בחינה : בגרות

משרד החינוך

מועד הבחינה : חורף תשפ"ד, 2024

מספר שאלון : 038182

מחשבת ישראל

לבתי ספר דתיים

הוראות לנבחן

- א. משך הבחינה : שתיים ורבע
- ב. במבנה השאלון ומפתח ההערכה : בשאלון זה שלושה חלקים, ובהם שבעה נושאים.
- חלק ראשון ושלישי – (4 x 13) – 52 נקודות
עליכם לענות בסך הכל על 4 שאלות בחלק הראשון והשלישי.
לפחות שאלה אחת בכל חלק.
- חלק שני – (3 x 16) – 48 נקודות
סך הכול - 100 נקודות

- ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין
- ד. הוראות מיוחדות : כתבו תשובות קצרות ובהירות. בסס את דבריך על המקורות שלמדת.

כתבו במחברת הבחינה בלבד. רשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.

כתיבת טיוטה בדפים שאינם מחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים ומכוונות לנבחנים ונבחנות כאחד.

בהצלחה!

הערה: סדר הנושאים אינו זהה לסדר הפרקים בספר הלימוד.
שים לב לכותרות הנושאים בבחינה.

השאלות

חלק ראשון

בחלק זה ארבעה נושאים, יש לבחור בשני נושאים.
עליכם לענות בסך הכל על 4 שאלות בחלק הראשון והשלישי. לפחות שאלה אחת בכל חלק.
(לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אדם מחפש את עצמו

אם בחרתם בנושא זה, עליכם לבחור מתוך שאלות 1 - 3.

1. א. הרב אלימלך בר שאול, מצוה ולב
"החיים והמעשים מלמדים אותנו, שישנם אנשי פנים ואנשי חוץ. וסימנים מובהקים לשני טיפוסים יסוד אלה".
(1) כתבו הגדרה לאיש הפנים ולאיש החוץ.
(2) מה ההבדל בין ראיית העולם של איש הפנים לבין ראיית העולם של איש החוץ?
(7 נקודות)

- ב. רמח"ל, מסילת ישרים פרק י"ט
"בודאי שמי שמתכוון בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו, למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידים, לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולקבל הגמול אשר בעולם הבא – לא נוכל לומר שתהיה כונה זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה".
(1) מה החיסרון אותו מוצא רמח"ל בכוונת עבודת ה' המתוארת לעיל?
(2) מהי משמעות החיים הגבוהה ביותר שיכול האדם לכוון אליה לדעת רמח"ל בפרק י"ט?
(6 נקודות)

2. א. הראי"ה קוק, מוסר אביד
"בכל דרכיך דעהו. צריך לבקש את הקב"ה בכל הדרכים שהוא מתנהג בהם".
(1) מהו התנאי לדעת את הקב"ה בכל הדרכים?
(2) הדגם את העיקרון של הרב קוק בתפילה, בתורה ובגמילות חסדים.
(7 נקודות)

ב. רש"ר הירש, פירוש לספר בראשית

"האדם לא נתקלל כל עיקר. דבר לא נשתנה ביעודו הנעלה ובכושרו למלא את יעודו".

(1) מדוע מדגיש הרב הירש כי לא השתנה דבר ב"כושרו של האדם למלא את יעודו"?

(2) מהו יעוד האדם?

(6 נקודות)

3. א. הרב יהודה ליאון אשכנזי (מניטו), שבת ה'

"שבת ה' היא ההיסטוריה שלנו וההיסטוריה שלנו היא בניית בית המקדש"

(1) מהו התהליך המתרחש במהלך ההיסטוריה מבריאת העולם בששה ימים ועד בניין בית המקדש?

(2) מדוע ההיסטוריה מתוארת כשבת ה'?

(7 נקודות)

ב. ויקטור פרנקל, האדם מחפש משמעות

"רצוני העז לכתוב מחדש כתב יד זה [אותו חיבור שהיה מוכן לפרסום ואשר נלקח מפרנקל עם

כניסתו למחנה ההשמדה אושוויץ] הוא שסייעני לעמוד בתלאות המחנה".

(1) הסבר כיצד דבריו אלה של פרנקל מבטאים את שיטתו בנוגע למשמעות החיים?

(2) מדוע "חיפושי האדם אחר פשר וערכים עלולים לעורר מתיחות פנימית"?

(6 נקודות)

הנושא: אמונה ומידות

אם בחרתם בנושא זה, עליכם לבחור מתוך שאלות 4 - 6.

4. א. הרב נתן צבי פינקל ("הסבא מסלובודקא"), אור הצפון, הרב יוסף יוזל הורביץ ("הסבא

מנובהרדוק"), מדרגת האדם

- (1) מדוע לדעת "הסבא מסלובודקא" לא נכתבו בתורה ציוויים על המידות? כיצד מאמר חז"ל: "אמר רבי יוחנן אלמלא נתנה תורה היינו למדים צניעות מחתול ונגזל מנמלה ועריות מיונה ודרך ארץ מתרנגול" (עירובין ק) מצדיק את דבריו?
- (2) כיצד חולק "הסבא מנובהרדוק" על עמדתו של "הסבא מסלובודקא"? הסבר.
- (9 נקודות)

ב. הרב קלונימוס שפירא "האדמו"ר מפסצ'נה", חובת התלמידים

- "אין מידה וטבע רע בהחלט בילד מישראל... למשל: אם יש לפניו תלמיד במידת עקשנות שהיא רעה... והיה כאשר יתגדל [התלמיד] ויקבל עול תורה ועבודת ה', כמה תהיה כל עבודתו בעקשנות ובמסירות נפש".
- על פי דברים אלה, הסבר את דרכו החינוכית של בעל "חובת התלמידים".
- (4 נקודות)

5. א. הראי"ה קוק, עין איה מסכת ברכות

"ישנם שני אופנים לשמח את האדם".

- (1) מהן שתי הדרכים לשמח את האדם?
- (2) לפי הרב קוק, מהי הדרך היעילה יותר להתמודדות עם עצב? מדוע?
- (6 נקודות)

ב. הרב יעקב משה חרל"פ, מי מרוס

- "ויסוד הידיעה היא, שלא כפי שדמו בודים מלבבם, כי האמונה היא אחת מחושי האדם, ולא כל אדם זוכה לחוש הזה במלואו. שקר הדבר, לא היה ולא יהיה...!"
- (1) מהי תפיסת האמונה שהרב חרל"פ מתנגד לה?
- (2) מהי עמדת הרב חרל"פ באשר לקשר שבין האמונה לבין מידות האדם? חווה דעתך על טיעון זה.
- (7 נקודות)

6. א. הרב אליהו דסלר, מכתב מאליהו

- "אם אין מתברר לאדם שלילת כוח עצמו, אם אינו מבין ששקר היא כל שאיפתו לסמכות עצמית, אז איאפשר שהוא יקבל את התורה באמת".
- מדוע "שלילת כוח עצמו" היא תנאי לקבלת התורה באמת? הסבר את תשובתך.
- (5 נקודות)

ב. הנצי"ב מוולוז'ין, העמק דבר

- (1) לפי דברי הנצי"ב בהקדמתו לספר בראשית, מה היה חטאם של אנשי בית שני?
(2) את מי הקב"ה אינו סובל, ומדוע?
(8 נקודות)

הנושא: אמונה בשעת משבר

אם בחרתם בנושא זה, עליכם לבחור מתוך שאלות 7 – 9.

7. א. תלמוד בבלי, נדה דף לא עמוד א

- (1) "אודך ה' כי אנפת בך" (ישעיה יב, א). מהו הקושי בפסוק זה?
(2) כיצד מתרץ רב יוסף את הקושי באמצעות המעשה על "שני בני אדם שיצאו לסחורה"?
(7 נקודות)

ב. מדרש תנחומא, פרשת וירא

- בחר בשניים מן המשלים המובאים במדרש, והסבר מדוע הקב"ה מנסה את הצדיקים, על פי כל אחד מן המשלים שבחרת.
(6 נקודות)

8. א. מלבי"ם, פירוש לדברים ו, ד

- (1) לדעת המלבי"ם, מהו הדגש בתיאור ה' כ"אחד" בפסוק "שמע ישראל"?
(2) כיצד, לפירושו של המלבי"ם, אפשר להסביר את זעקת "שמע ישראל" שקראו יהודים רבים לפני שמתו על קידוש השם?
(6 נקודות)

ב. הרב יוסף דב סולובייצ'יק, איש האמונה

- (1) הרב סולובייצ'יק מתאר שתי דרכים להתמודדות האדם עם הרע: דרך הגורל ודרך הייעוד. הסבר כל אחת מדרכים אלו.
(2) הצג דוגמא למשבר וכתוב כיצד ינהג מי שיגיב למשבר בדרך הגורל וכיצד ינהג מי שיגיב למשבר בדרך הייעוד.
(7 נקודות)

9. א. הרב אליעזר ברקוביץ, מאמרים על יסודות היהדות

- (1) הרב ברקוביץ טוען כי "ההתדבקות עם אלקים היא צורך של האמונה, היא נובעת מלב לבה של האמונה". הסבר מדוע.
(2) הרב ברקוביץ כותב כי "למעשה היו שני טיפוסים איומים באופיו". מי הם שני סוגי הטיפוסים, וכיצד אדם מתבקש לבנות את אמונתו לאחר השואה לאור שני סוגי הטיפוסים?
(9 נקודות)

ב. הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הגיוני עוזיאל

- "מעשה עקדה ... נגלה לעינינו בכל הדרו בימינו אלו בשתי צורות".
מהם, לדעת הרב עוזיאל, שני האירועים ההיסטוריים שבהם התגלה מעשה עקדה?
(4 נקודות)

הנושא: גאולה וימות המשיח

אם בחרתם בנושא זה, עליכם לבחור מתוך שאלות 10 – 12.

10. הרב יואל טייטלבוים (הרבי מסאטמר), ויואל משה, הרב אלעזר מנחם שך, מכתבים ומאמרים, הראי"ה קוק, חזון הגאולה, הרצי"ה קוק, לנתיבות ישראל, הרי"ד סלוביציץ, קול דודי דופק

(1) מבין הטענות המרכזיות של העולם החרדי כנגד התנועה הציונית, ניתן למנות את בעיית 'שלושת השבועות', את היותה של התנועה הציונית ומדינת ישראל חילונית, ואת ההתנגדות לגאולה בדרך הטבע.
בחרו בשתיים מן הטענות הנ"ל. ביחס לכל טענה בחרו הוגה אחד המפתח את הטענה או מתנגד לה, ופרטו את דבריו.
(8 נקודות)

(2) ציינו שלוש דרכים להתמודד עם טענת 'שלושת השבועות'.
(5 נקודות)

11. א. רמב"ם, הקדמה לפרק חלק; רמב"ן, פירוש לדברים ל, ו
"יהי רצון מלפניך ... שתצילני היום ובכל יום ... מיצר הרע" (מתוך תפילת שחרית).
האם תיאמר תפילה זו גם בימות המשיח? ענה לפי רמב"ם ולפי רמב"ן.
(7 נקודות)

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי

"חטא זה הוא אשר בגללו לא נתקיים הייעוד אשר ייעד האלוה לבית השני".
(1) לדעת ריה"ל, מה היה החטא של עם ישראל בתקופת בית שני?
(2) מה הייעוד שהיה מתקיים אם עם ישראל לא היה חוטא?
(6 נקודות)

12. א. הרב בן ציון מאיר חי עוזיאל, הגיוני עוזיאל
לדעת הרב עוזיאל, האם עם ישראל הוא "דת" או "אומה"? הסבר.
(6 נקודות)

ב. הרב אברהם יצחק הכהן קוק, אורות הקודש

"אין המדינה האושר היותר עליון של האדם...מה שאין כן מדינה שהיא ביסודה אידאלית".
מה ההבדל בין מדינת ישראל לבין מדינות רגילות מבחינת האושר שהיא מסבה לתושביה, ומהו הגורם להבדל זה?
(7 נקודות)

חלק שני (48 נקודות)

יש לענות על שלוש מן השאלות 13-16 (לכל שאלה 16 נקודות).

הנושא: אני מאמין (נושא חובה)

13. רס"ג, אמונות ודעות; רבינו בחיי, חובת הלבבות
תלמידים בשיעור מחשבת ישראל שאלו: "למה בכלל צריך ללמוד ענייני אמונה?"
(1) כתוב מה היה עונה להם רס"ג, ומה היה עונה להם רבינו בחיי?
(6 נקודות)
(2) מיהו ההוגה שהיה משיב לתלמידים ואומר להם שבאמת אין צורך ללמוד אמונה? נמק את דעתו.
(6 נקודות)
(3) לדעתך, איזו תשובה יש להעדיף בדורנו: את זו שהוזכרה בסעיף 1 או את זו שהוזכרה בסעיף 2?
הסבר מדוע.
(4 נקודות)

14. א. הראי"ה קוק, מאמר 'הדור'
מהי סיבת החילון לפי מאמר 'הדור'?
(7 נקודות)

- ב. הראי"ה קוק, אגרת תקנ"ה
מהי הפרשנות שנתן הרב קוק לחילון באגרת תקנ"ה? בתשובתך העזר במושגי ה"סגולה"
וה"בחירה".
(9 נקודות)

15. א. ריה"ל, ספר הכוזרי
לפי ריה"ל, כתוב שתי סיבות ליתרון של תפילה בציבור על תפילה ביחידות.
(7 נקודות)

- ב. רמב"ם, י"ג עיקרי אמונה
כתוב שלושה הבדלים בין נבואת משה לבין נבואת שאר הנביאים.
(9 נקודות)

16. א. הרב יוסף חיים, משלי הבן איש חי
"כִּי אִם לְבִינָה תִקְרָא לְתִבְנוּנָה תִּתֵּן קוֹלְךָ" (משלי ב, ג).
(1) מה היה קשה לרב יוסף חיים בפסוק זה?
(2) כיצד תירץ הרב יוסף חיים את הקושיה?
(3) כיצד בא הדבר לידי ביטוי בקבלת ישראל את התורה?
(9 נקודות)

ב. הראי"ה קוק, למהלך האידאות בישראל

"לא רק יחידים חכמים מצוינים... חיים באור האידאה האלוהית".

לפי הרב קוק, מהו הייעוד של עם ישראל?

(7 נקודות)

חלק שלישי

בחלק זה שני נושאים, עליכם לבחור בנושא אחד.
עליכם לענות בסך הכל על 4 שאלות בחלק הראשון והשלישי. לפחות שאלה אחת בכל חלק.
(לכל שאלה – 13 נקודות).

הנושא: אמונה, תרבות ויצירה

אם בחרתם בנושא זה, עליכם לבחור מתוך שאלות 17 – 18.

17. הרב יחיאל יעקב וינברג, שו"ת שרידי אש, הראי"ה קוק, איגרת לבצלאל
"אם תיגשו ליהודי זקן בשכונה שלנו [מאה שערים] ותשאלו אותו מהי אומנות, הוא יגיד לכם שאומנות היא משהו שהגויים המציאו משום שלא היתה להם התורה הקדושה" (מתוך הסידרה "שטיסלי").
כתוב תשובה לטענה זו באמצעות שני טיעונים: טיעון אחד על בסיס דבריו של הרב קוק באיגרת ל'בצלאל', וטיעון נוסף על בסיס דבריו של הרב וינברג.
(13 נקודות)

18. הראי"ה קוק, אורות הקודש, עולת ראיה
(1) לפי הרב קוק, מהו תפקיד האמנות?
(7 נקודות)
(2) מהי עמדתו של הרב קוק בנוגע ל"חופש היצירה"?
(6 נקודות)

הנושא: החיים והמוות

אם בחרתם בנושא זה, עליכם לבחור מתוך שאלות 19 – 20

19. רמח"ל, דרך ה'

(1) מה הייתה התכנית לזיכוכ הגוף לפני חטא האדם הראשון, ומה היא הדרך לזככו לאחר חטאו?
(7 נקודות)

(2) כיצד מקבלת הנשמה פיצוי בהמתנתה לתחיית המתים, על חייה בעולם הזה לדעת הרמח"ל?
(6 נקודות)

20. א. רמב"ם, הלכות תשובה

בתשובת המוסלמי למלך כוזר הוא מציג את עיקרי הדת המוסלמית ומתייחס לעולם הבא: "ושכר המאמין: שוב רוחו אל גופו בגן עדן, שם ישבע נעימות, לא יחסר דבר ממאכל ומשתה ומתענוגות בשרים ומכל אשר יתאוה. ועונש הכופר – רדתו אל אש לא תכבה, לא יתמו יסוריו לעולם." "הצג את ההבדל בין תפיסת העולם הבא ביהדות, המיוצגת על ידי הרמב"ם, לתפיסת העולם של האסלאם.
(6 נק')

ב. ריה"ל, ספר הכוזרי, רמח"ל, דרך השם, רמב"ם, הלכות תשובה

(2) הסבר כיצד אדם שקרובו נפטר יכול למצא נחמה, על פי אחד מן המקורות המוזכרים.
(7 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל

אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך